

Inventarisatie door de overheid gefinancierde lespakketten

Eindrapport

Drs. I. Breetvelt
m.m.v. B. Triesscheijn

mei 2009

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
1 Inleiding	3
2 Onderzoeksvraag	5
3 Onderzoeksmethode	7
4 Resultaten: de inventarisatie van lespakketten.....	9
4.1 Bevraging ministeries.....	9
4.2 Initiatief	11
4.3 Bekostiging.....	11
4.4 Aantal exemplaren.....	12
4.5 Verkrijgbaarheid.....	12
4.6 Verdeling naar onderwijsniveau.....	12
5 Resultaten: vragenlijstonderzoek scholen	13
5.1 Respons	13
5.2 Gebruik lespakketten in het algemeen.....	13
5.3 Mening over het de omvang van het aanbod van lespakketten	13
5.4 Gebruik van lespakketten	14
5.5 Afgenomen exemplaren	15
5.6 Bekendheid met het ministerie als betrokken partij	16
5.7 Nieuwe lespakketten.....	16
5.8 De lijst met lespakketten	17
6 Conclusies	21
Literatuur/bronnen	23

Samenvatting

Doel van dit onderzoek is een inventarisatie van lespakketten (uit 2008 en 2009) voor het basis- en voortgezet onderwijs waarvoor geldt dat ministerie(s) betrokkenheid hadden bij het initiatief, de bekostiging en de verspreiding ervan. Aanleiding tot dit onderzoek is een debat in de Tweede Kamer over lespakketten die mede met steun van ministeries tot stand zijn gekomen.

Het onderzoek bestaat voor wat betreft de gegevensverzameling uit twee delen: een inventarisatie van lespakketten via bevraging van ministeries naar hun betrokkenheid bij de ontwikkeling daarvan, en een vragenlijstonderzoek bij een steekproef scholen (100 PO en 100 VO scholen) om het gebruik van lespakketten in kaart te brengen.

Er zijn in totaal 21 lespakketten geïnventariseerd waarvoor geldt dat één of meerdere ministeries bij de ontwikkeling ervan betrokken waren. Tien ministeries zijn elk betrokken geweest bij de ontwikkeling van een (of meerdere) lespakketten. De ministeries van Binnenlandse Zaken en OCW zijn het meest frequent partij geweest bij de ontwikkeling van lespakketten (6 c.q. 4 maal).

Voor 16 lespakketten is door een informant van een/het betrokken ministerie een formulier ingevuld met vragen over doel, doelgroep, initiatiefnemer tot de ontwikkeling ervan, bekostiging door ministerie(s), aantal exemplaren, publiciteit en verspreidingswijze/verkrijgbaarheid. Verder zijn er 4 lespakketten via een intensieve internet-search gevonden waarvoor geldt dat ministeries betrokkenheid bij de ontwikkeling ervan hebben. Door scholen zijn nog 1 lespakketten vermeld die met ministeries in verband gebracht konden worden.

Van de 21 met ministeriële steun tot stand gekomen lespakketten zijn er 11 voor het PO bedoeld en 10 voor het VO. De onderwerpen van de lespakketten betreffen: gezondheid, veiligheid, diversiteit en tolerantie, milieu en ecosysteem, financiën, rechten en gedragsgrenzen. De doelen hebben betrekking op informatieverschaffing, attitudeverandering en preventie. De bedragen die ministeries geïnvesteerd hebben in lespakketten variëren zeer: van €2.850,- (lespakket 1-1-2) tot €1.000.000,- (lespakket Canonclips).

Slechts 33 scholen (18 PO en 15 VO) hebben gerepsondeerd door het terugsturen van een meer of minder ingevulde vragenlijst. Door deze geringe respons kunnen helaas geen harde uitspraken worden gedaan, maar slechts wat voorzichtige indicaties. Het gebruik per lespakket op de responderende scholen varieert tussen nul en zes (lespakketten Canonclips, Smaaklessen en Prinsjesdag). In totaal werden 23 gevallen van gebruik door een school van een met ministeriële steun tot stand gekomen lespakket vastgesteld.

Van de respondenten die de vraag beantwoorden over wenselijkheid van de omvang van het totale aanbod aan lespakketten dat scholen bereikt, vindt de meerderheid dat het aanbod te groot is. De scholen hebben genoeg aan de reguliere leerstof, en komen daar soms al met moeite doorheen. Voor extra lespakketten is niet veel ruimte, zo blijkt uit de opmerkingen van sommigen.

1 Inleiding

Lespakketten die in opdracht van de overheid zijn ontwikkeld en mede door de overheid zijn gefinancierd, hebben in het recente verleden enkele malen tot kritische vragen van parlementariërs geleid.

In het kader van een principiële discussie over door de overheid gefinancierde en geïnitieerde lespakketten waarvoor diezelfde overheid geen inhoudelijke verantwoordelijkheid draagt, heeft Kamerlid Dijsselbloem staatssecretaris Dijksma van OCW gevraagd “om inzichtelijk te maken hoeveel lespakketten er op dit moment zijn, door welk ministerie die worden gefinancierd en wie het initiatief ertoe heeft genomen.” De staatssecretaris heeft deze inventarisatie van incidentele lespakketten, gefinancierd door ministeries en grootschalig aan scholen aangeboden of voor hen beschikbaar gesteld, toegezegd te zullen laten uitvoeren. Dit rapport bevat de beoogde inventarisatie van lespakketten.

De indruk dat scholen overspoeld zouden worden met lespakketten van allerlei organisaties, zoals SLO-directeur Van den Akker zegt in een reactie (Obbink, 2007) naar aanleiding van de commotie over het pakket Vrede en veiligheid (*Vergaderjaar 2007-2008 Aangangsel van de Handlungen (nummer 11)*, 2008), hetgeen ook de staatssecretaris constateert, is mede een overweging voor dit onderzoek.

2 Onderzoeksvraag

De kernvraag van het onderzoek luidt: “Welke lespakketten voor basis- en/of voortgezet onderwijs zijn in 2008 door ministeries (direct of indirect) gefinancierd en welke zullen worden gefinancierd in 2009?”

Lespakketten die zijn uitgebracht door organisaties die weliswaar overheidssubsidie krijgen, maar geen specifieke taakstelling in het ontwikkelen van lespakketten opgelegd hebben gekregen door enig ministerie, tellen voor deze inventarisatie niet mee als indirect door ministeries gefinancierde lespakketten. Het begrip ‘lespakket’ wordt geoperationaliseerd als onderwijsmateriaal voor primair onderwijs (PO) en/of voortgezet onderwijs (VO) met de kenmerken:

- aangeduid als lespakket (of eventueel lesbrief)
- incidenteel vervaardigd
- aangeboden of beschikbaar gesteld aan een grote groep scholen
- doorgaans verband houdend met een maatschappelijk gewenst doel
- gefinancierd en geïnitieerd/opgedragen door een ministerie.

Het laatste aspect moet als volgt begrepen worden: naast bekostiging (rechtstreeks of via subsidieregeling) telt ook initiatief genomen, opdracht gegeven of instemming verleend vanuit het ministerie met de ontwikkeling van een lespakket. Een opdracht tot het ontwikkelen van lespakketten kan gegeven zijn op niveau van één specifiek lespakket, maar kan ook gegeven zijn op niveau van de taakstelling van een organisatie als geheel.

Wanneer een organisatie gesubsidieerd wordt door het Rijk en daarvan naar eigen inzicht diverse activiteiten ontplooit, waaronder het maken van een lespakket, maar voor de ontwikkeling van het lespakket niet de goedkeuring van een ministerie behoeft, valt het lespakket buiten het perspectief van dit inventariserend onderzoek, omdat de relatie tussen lespakket en ministerie in dat geval slechts indirect financieel is zonder dat er verder een opdracht of goedkeuring van het ministerie voor het betreffend lespakket aan te pas is gekomen.

Nog een nuancering: het moet niet gaan om te testen materiaal en evenmin om onderwijsmateriaal dat op verzoek van de Tweede Kamer of van de onderwijssector zelf is samengesteld.

De inventarisatie van door ministeries gefinancierde lespakketten betreft (per lespakket) de volgende aspecten:

- Doel
- Doelgroep (PO/VO, leerjaar)
- Onderwerp
- Initiatiefnemer
- Wijze van verspreiding/verstrekking
- Aantal geproduceerde exemplaren
- Kosten door ministerie(s) besteed aan het lespakket

Een tweede onderzoeksvraag luidt:

“Hoeveel lespakketten ontvangen scholen en gebruiken ze de ongevraagd ontvangen lespakketten?”

De inventarisatie van de ontvangst van lespakketten door de scholen betreft de volgende aspecten:

- Het aantal afgenomen exemplaren (per lespakket)
- Bekendheid bij de scholen met het ministerie als opdrachtgever/financier van het lespakket
- Gebruik van het lespakket door scholen
- Overige ongevraagd ontvangen lespakketten

3 Onderzoeksmethode

Zwaartepunt van de inventarisatie van door ministeries gefinancierde lespakketten ligt bij de ministeries zelf. De ministeries zijn de primaire informatiebron over de lespakketten die door hen geïnitieerd, opgedragen en gefinancierd zijn. Bij elk van de 13 ministeries is daarom navraag gedaan naar de lespakketten die in opdracht van en gefinancierd door het betreffende ministerie zijn ontwikkeld, om zo de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden.

Via Pyttersen's Almanak is per ministerie gezocht naar een afdeling communicatie en/of voorlichting op zoek naar een contactpersoon/informant. Via deze ingang is, veelal via een proces van herhaalde doorverwijzing, een contactpersoon achterhaald die de gezochte informatie over lespakketten zou kunnen verstrekken of de informatieverstrekking door anderen kan coördineren. De dataverzameling bij de ministeries is een moeizaam en langdurig proces geweest, vooral omdat het moeilijk was de juiste contactpersonen te achterhalen.

Ondanks herhaalde verzoeken per telefoon en/of email heeft de zoektocht bij 3 van de 13 ministeries in het tijdsbestek van dit onderzoek (een maand) geen resultaten opgeleverd in de zin van ofwel géén lespakketten ofwel één of meer lespakketten (zie tabel 1 volgende bladzijde) waarvoor een formulier is ingevuld. De ministeries waar ondanks herhaald rappel een definitieve informatieve reactie is uitgebleven zijn: BuZa, VROM en V&W.

Om de tweede onderzoeksvraag naar ontvangst en gebruik van lespakketten door scholen te beantwoorden, is een vragenlijstonderzoek uitgezet bij een beperkte steekproef PO- en VO-scholen. Deze is voor PO-scholen en voor VO-scholen getrokken uit de populaties PO-scholen (6953), respectievelijk VO-scholen (550). Via de website van CFI (<http://www.cfi.nl>) zijn overzichten van scholen per onderwijstype te vinden. Op basis van de half april geïnventariseerde lespakketten (11 voor VO en 9 voor PO) is gestratificeerd naar deze beoogde doelgroepen. Hoewel de ratio tussen aantal VO-scholen en aantal PO-scholen ongeveer 1:12 bedraagt, is de ratio tussen VO en PO als doelgroep van de geïnventariseerde lespakketten ongeveer 1:1. Daarom zijn de steekproeven van VO-scholen en van PO-scholen van gelijke omvang. Ervan uitgaande dat een voldoende betrouwbaarheid bereikt kan worden met een steekproef van 30 respondenten per onderzoeksgroep, is de steekproefomvang vastgesteld op 100 scholen, rekening houdend met een respons van 30 tot 40%. M.b.v. SPSS (random sample-procedure) zijn 100 PO-scholen en 100 VO-scholen uit de CFI-scholenbestanden geselecteerd.

Aan de directie van elk van deze in totaal 200 scholen zijn de 20 geïnventariseerde, door de rijksoverheid gefinancierde, lespakketten voorgelegd. Per lespakket is gevraagd naar het aantal afgenomen exemplaren en naar het gebruik ervan in afdelingen/klassen/groepen. Ook is de scholen per lespakket gevraagd of men wist dat het hier om met steun van een ministerie ontwikkeld onderwijsleermateriaal gaat. Vervolgens is ruimte geboden om van andere ongevraagd ontvangen lespakketten de naam, doel en doelgroep in te vullen en aan te geven of men denkt dat een ministerie de ontwikkeling van het betreffende lespakket heeft gesteund.

De schoolvragenlijst is op 16 april uitgezet, ook al waren er toen nog 4 ministeries die nog geen definitieve inhoudelijke reactie hadden gegeven op het verzoek om ons te informeren over de door hen gefinancierde lespakketten. In verband met de opleverdatum van het onderzoek en de responstijd die de scholen geboden zou moeten worden, kon het uitzetten van de schoolvragenlijst niet langer uitgesteld worden. De scholen hadden tot 8 mei responstermijn, dus 3 weken tijd voor responderen. Voor zover er nog vragenlijsten na die datum binnenkwamen, zijn die tot en met 26 mei in de dataverwerking meegenomen.

4 Resultaten: de inventarisatie van lespakketten

4.1 Bevraging ministeries

Voor 19 lespakketten heeft een contactpersoon/informant van het betreffende ministerie informatie aangeleverd door invulling van het formulier. Van deze lespakketten is in 3 gevallen besloten om het lespakket bij nader inzien (en in overleg met de opdrachtgever) niet mee te nemen in de inventarisatie. Het gaat om de volgende gevallen:

- *Gebruikershandleiding waterproefjes open dagen Rijkswaterstaat en Mobilion*; dit pakket van het Ministerie V&W is wat ouder (2005) en niet voor scholen, maar voor bezoekers(kinderen) bedoeld.
- *Toolbox brandveiligheid*; doelgroep van dit lespakket van het ministerie BZK is niet PO of VO maar HBO-studenten bouwkunde
- *Project onderwijsmodules veiligheid en milieu voor het HBO*; doelgroep van dit lespakket van het ministerie BZK is niet PO of VO maar HBO

Zodoende resteren er 16 lespakketten die door informanten van ministeries zijn aangemeld en bestemd zijn voor PO en/of VO-scholen.

Daarnaast zijn er 4 lespakketten via een search m.b.v. Google gevonden, waarvoor door het betreffende ministerie geen formulier is ingevuld. Dit betreft de lespakketten *Vrede en veiligheid* en *Europa in beweging* (ministerie BuZa) en 2 lespakketten over donorregistratie. Dat brengt het totale aantal lespakketten dat met steun van ministeries tot stand gekomen is, op 20¹.

Tabel 1: Overzicht van via de ministeries en internetsearch geïnventariseerde lespakketten

ministerie	lespakket	doelgroep	Informantministerie
Binnenlandse Zaken	1-1-2	PO groep 6-8	V
Binnenlandse Zaken	Radicalisering en polarisatie	VO	V
Binnenlandse Zaken	INBOX	VO	V
Binnenlandse Zaken	Alles over de ambulance	PO groep 5-6	V
Binnenlandse Zaken	Fight for your rights? .	VO	V
Binnenlandse Zaken	Project Ramp	onderbouw VMBO/HAVO/VWO	V
Buitenlandse Zaken	Vrede en veiligheid	VO	
Buitenlandse Zaken	Europa in beweging	VO onderbouw	
Defensie	spreekbeurtpakket Defensie	PO groep 6-8	V
Economische Zaken	Energy Survival	PO groep 6-8	V
Financiën	Werkblad Prinsjesdag / Finesse	PO	V
Landbouw Natuur & Voedselkwaliteit	Smaaklessen	PO	V
Landbouw Natuur & Voedselkwaliteit	Een Wereld door Verschil; genetische diversiteit	PO	V

¹ Uit het tweede deel van het onderzoek, de schoolvragenlijst, komt nog een lespakket dat met steun van 4 ministeries tot stand gekomen is, naar voren: *Ga voor gezond*.

ministerie	lespakket	doelgroep	Infor- mantmi- nisterie
selkwaliteit	teit		
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	Handreiking homodiscriminatie	VO	V
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	Burgerschap, Natuur en Milieueducatie (BNME)	PO	V
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	Leerlingenmateriaal Dag van Respect (13 november 2008)	PO groep 6-8	V
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	Canonclips	PO groep 6-8 VO onderbouw	V
Volksgezondheid Welzijn & Sport	Free2choose	VO	V
Volksgezondheid Welzijn & Sport	Donorregistratie van levensbelang	VO bovenbouw	
Volksgezondheid Welzijn & Sport	lespakketten donorvoorlichting	VO	

In totaal zijn er half april 20 lespakketten, bedoeld voor PO en/of VO waarbij ministeries betrokken waren in kaart gebracht. Tabel 3 toont hoe deze over de 13 ministeries verdeeld zijn.

Tabel 2: Aantal lespakketten per ministerie

Ministerie	Betrokken bij aantal lespakketten	Aangemeld aantal lespakketten
van Algemene Zaken (AZ)	0	0
van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)	6	6
van Buitenlandse Zaken (BUZA)	2	0
van Defensie	1	1
van Economische Zaken (EZ)	1	1
van Financiën (FIN)	1	1
van Justitie	0	0
van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)	2	2
van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW)	4	4
van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW)	0	0
van Verkeer en Waterstaat (VenW)	0	0
van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS)	3	1
van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM)	0	0

Het meest frequent betrokken bij de productie van lespakketten zijn de ministeries van Binnenlandse zaken en van OCW.

4.2 Initiatief

Van de uiteindelijk (mede dankzij de scholenenquête) geïdentificeerde 21 lespakketten (zie voetnoot pagina 7) die met ministeriële steun tot stand zijn gekomen, was in 10 gevallen het betrokken ministerie initiatiefnemer tot ontwikkeling van het lespakket. In de overige gevallen was een andere organisatie de initiatiefnemer (zie tabel 3).

Tabel 3: Ministerie als initiatiefnemer tot ontwikkeling lespakket

ministerie	min_initiatiefnemer	lespakket
Binnenlandse Zaken	ja	1-1-2
Binnenlandse Zaken	ja	Project Ramp
Binnenlandse Zaken		Alles over de ambulance
Binnenlandse Zaken		Fight for your rights? .
Binnenlandse Zaken		INBOX
Binnenlandse Zaken		Radicalisering en polarisatie
Buitenlandse Zaken	ja	Vrede en veiligheid
Buitenlandse Zaken		Europa in beweging
Defensie	ja	spreekbeurtpakket Defensie
Economische Zaken	ja	Energy Survival
Financiën	ja	Werkblad Prinsjesdag / Finesse
Landbouw Natuur & Voedselkwaliteit		Smaaklessen
Landbouw Natuur & Voedselkwaliteit		Een Wereld door Verschil; genetische diversiteit
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	ja	Handreiking homodiscriminatie
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	ja	Canonclips
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	ja	Burgerschap, Natuur en Milieueducatie (BNME)
Onderwijs Cultuur & Wetenschap		Leerlingenmateriaal Dag van Respect (13 november 2008)
Volksgezondheid Welzijn & Sport	ja	Donorregistratie van levensbelang
Volksgezondheid Welzijn & Sport		lespakketten donorvoorlichting
Volksgezondheid Welzijn & Sport		Free2choose
Volksgezondheid Welzijn & Sport		Ga voor gezond

4.3 Bekostiging

Van 13 van de geïnventariseerde lespakketten heeft de betreffende informant vermeld hoeveel geld het ministerie (ministeries) in de ontwikkeling en verspreiding van het lespakket gestoken heeft. Dat bedrag varieert zeer: van €2.850,- (lespakket 1-1-2) tot €1.000.000,- (lespakket Canonclips).

De gemiddelde investering in een lespakket, berekend over de lespakketten waarvoor kosten door de betreffende informant zijn aangegeven, bedraagt €163.182,-.

In totaal is er aan de 13 lespakketten waarvan de kosten zijn vermeld, €2.121.362,- besteed. Tabel 4 geeft de verdeling over de betrokken ministeries.

Tabel 4: Kosten ministeries t.b.v. geïnventariseerde lespakketten

Ministerie	Totale kosten
Binnenlandse Zaken	€461.810,00
Economische Zaken	€250.000,00
Financiën	€82.000,00
Landbouw Natuur & Voedselkwaliteit	€20.000,00
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	€1.122.000,00
Volksgezondheid Welzijn & Sport	€185.552,00

4.4 Aantal exemplaren

Het aantal geproduceerde exemplaren, voor zover vermeld, varieert van 300 (lespakket Alles over de ambulance) tot 100.000 (leerlingenmateriaal voor de dag van respect). Hierbij moet worden bedacht dat tegenwoordig veel lespakketten geheel of gedeeltelijk in digitale vorm beschikbaar worden gesteld.

4.5 Verkrijgbaarheid

De lespakketten worden doorgaans verkregen door bestelling via (een website van) een instelling en zijn soms direct te downloaden.

4.6 Verdeling naar onderwijsniveau

Van de (uiteindelijk geïnventariseerde) 21 met ministeriële steun tot stand gekomen lespakketten zijn er 11 voor het PO bedoeld en 10 voor het VO.

5 Resultaten: vragenlijstonderzoek scholen

5.1 Respons

Van 33 van de totale onderzoeksgroep van 200 scholen (100 PO en 100 VO) is een vragenlijst retour ontvangen: van 18 PO scholen (responspercentage = 18%) en van 15 VO-scholen (responspercentage = 15%). Dit lage responspercentage valt waarschijnlijk toe te schrijven aan de (betrekkelijk korte) periode waarin de scholen konden reageren (3 weken) en de situering van die periode in het schooljaar, namelijk in het 3^e trimester, rond de meivakantie. Bovendien is er op scholen hoge werkdruk en een zekere enquêtemoeheid.

In 54 gevallen (van de 660 denkbare combinaties van lespakketten met scholen, namelijk 20 voorgedde lespakketten x 33 responderende scholen) is door een school enige (positieve) informatie gegeven over een lespakket: dat kan zijn dat het lespakket gebruikt is, in welke groepen/klassen het gebruikt is en/of dat het de school bekend is dat een ministerie betrokken was bij de ontwikkeling van het lespakket.

5.2 Gebruik lespakketten in het algemeen

Slechts 6 van de 33 responderende scholen geven aan in dit schooljaar wel gebruik te hebben gemaakt van lespakketten.

5.3 Mening over de omvang van het aanbod van lespakketten

Van de 18 scholen die deze vraag beantwoorden geeft de meerderheid aan dat het aanbod van diverse lespakketten te groot is.

Tabel 5: Mening scholen over het totale aanbod van lespakketten

Waardering omvang aanbod lespakketten	Aantal scholen
te groot	11
groot	4
redelijk	1
klein	2
te klein	0
Niet beantwoord	15

Over ontvangst en gebruik van lespakketten zijn door enkele scholen de volgende opmerkingen gemaakt.

opmerking
Wij gaan zelden in op een aanbod. Lespakketten die passen bij onze projecten worden door ons zelf aangevraagd. Misschien dat door deze selectie er weinig ongevraagde lespakketten op school komen.
Ik kan niet zeggen dat we alle genoemde pakketten ook daadwerkelijk hebben ontvangen.
Aanvullende lespakketten zijn zeker aardig, maar we hebben voor alle vakgebieden hedendaagse moderne methoden liggen waar we in een jaar niet doorkomen.
Het aanbod van de reguliere lesstof vergt al zoveel dat extra materiaal alleen gebruikt wordt als het aanvulling betreft. Veel lespakketten gaan over (interessante) onderwerpen die in de belangstelling staan (al dan niet hype). Betreffende leerkrachten bepalen zelf of er gelegenheid is ze te gebruiken. Voor onderbouw PO is er bijna nooit iets, dus wordt bovenbouw overvoerd. We hebben vele lespakketten ontvangen maar geen administratie bijgehouden.
N.a.v. dit onderzoek en de in dit onderzoek genoemde lespakketten wil ik een zestal pakketten opvragen om te kijken of ik die volgend cursusjaar kan gebruiken in mijn sectorunit, bv. Voor de afdeling sport dienstverlening en veiligheid
Wij zijn blij met de pakketten maar er is wel een wildgroei ontstaan. Veel ongevraagd toegezonden materiaal belandt snel bij het oud papier. Geen administratie bijgehouden van gratis lespakketten.
In het VO worden we overstelpt met lespakketten, goede doelen etc. Docenten/secties maken hier doorgaans zelf keuzes in. Soms wordt een lespakket eenmalig gegeven, soms hebben ze een vaste plek in het curriculum. Het is in een school nauwelijks mogelijk om te achterhalen welke docenten/secties welk pakket gebruiken. Ik heb 4 secties gevraagd; allen reageerden negatief. Of er pakketten van het ministerie worden benut, kan ik niet zeggen. Het aanbod van lespakketten, suggesties, is groot. En er is ook nog zoiets als een vaststaand curriculum.

5.4 Gebruik van lespakketten

Er zijn 23 gevallen van gebruik van een bepaald lespakket door een responderende school (zie tabel 7). Deze gevallen van gebruik betreffen 7 lespakketten.

Tabel 6: Overzicht gebruik van lespakketten door 33 scholen

Lespakket gebruikt	Aantal scholen	Percentage van responderende scholen
1-1-2	1	3%
Canonclips	6	18%
Europa in beweging	1	3%
Leerlingenmateriaal Dag van Respect (13 november 2008)	2	6%
lespakketten donorvoorlichting	1	3%
Smaaklessen	6	18%
Werkblad Prinsjesdag / Finesse	6	18%

In de onderstaande tabellen is het gebruik in groepen/klassen weergegeven voor PO-scholen. Het gerapporteerde gebruik van de 20 voorgelegde lespakketten is in het PO (20) groter dan in het VO (3).

Tabel 7: Gebruik van 5 lespakketten in 20 PO-scholen per groep

lespakket	PO groep 1	PO groep 2	PO groep 3	PO groep 4	PO groep 5	PO groep 6	PO groep 7	PO groep 8
1-1-2	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Canonclips	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Canonclips	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Canonclips	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja
Canonclips	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Canonclips	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Canonclips	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Leerlingenmateriaal Dag van Respect	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Leerlingenmateriaal Dag van Respect	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Smaaklessen	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Smaaklessen	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Smaaklessen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Smaaklessen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Smaaklessen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Smaaklessen	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Nee
Werkblad Prinsjesdag / Finesse	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Werkblad Prinsjesdag / Finesse	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja
Werkblad Prinsjesdag / Finesse	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Werkblad Prinsjesdag / Finesse	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja
Werkblad Prinsjesdag / Finesse	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja

Tabel 8: Gebruik van 3 lespakketten in 3 VO-scholen per klas

lespakket	VMBO 3	VMBO 4	HAVO 5	VWO 2	VWO 3	VWO 5
Europa in beweging	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Nee
Lespakketten donorvoorlichting	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Ja
Werkblad Prinsjesdag / Finesse	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee

5.5 Afgenomen exemplaren

Geen enkele school maakt melding van het aantal door hen afgenomen exemplaren van enig lespakket.

5.6 Bekendheid met het ministerie als betrokken partij

In de onderzoeksgroep varieert het aantal responderende scholen dat aangeeft bekend te zijn met het feit dat een ministerie bij de ontwikkeling van een lespakket betrokken is, per lespakket (tussen 1 en 7).

Tabel 9: Bekendheid van ministeriële betrokkenheid bij lespakketten onder de scholen

Lespakket waarvan ministeriële betrokkenheid bekend is	Aantal scholen	Percentage van responderende scholen
1-1-2	4	12%
Burgerschap, Natuur en Milieueducatie (BNME)	2	6%
Canonclips	7	21%
Donorregistratie van levensbelang	1	3%
Een Wereld door Verschil; genetische diversiteit	1	3%
Energy Survival	2	6%
Europa in beweging	2	6%
Free2choose	1	3%
Ga voor gezond	1	3%
Handreiking homodiscriminatie	2	6%
INBOX	2	6%
Leerlingenmateriaal Dag van Respect	4	12%
lespakketten donorvoorlichting	2	6%
Radicalisering en polarisatie	1	3%
rode draad leesbevordering	1	3%
Smaaklessen	3	9%
spreekbeurtpakket Defensie	1	3%
Vrede en veiligheid	2	6%
Werkblad Prinsjesdag / Finesse	5	15%

5.7 Nieuwe lespakketten

De vraag naar eventuele andere, nog niet in de lijst voorkomende, lespakketten, waarbij al dan niet sprake is van ministeriële betrokkenheid, heeft 4 lespakketten opgeleverd waarop vanuit scholen is geattendeerd. Van deze 4 lespakketten is in één geval ook sprake van betrokkenheid van een (of meerdere) ministerie(s). Dit betreft de onderstaande.

Tabel 10: Overzicht van door scholen aangedragen lespakketten

Lespakket	Betrokken ministeries
Ga voor gezond	LNV, V&W, VROM, VWS

5.8 De lijst met lespakketten

De uiteindelijke lijst omvat 21 lespakketten. De onderwerpen van de lespakketten betreffen: gezondheid, veiligheid, diversiteit en tolerantie, milieu en ecosysteem, financiën, rechten en gedragsgrenzen. De doelen hebben betrekking op informatie verschaffing, attitudeverandering en preventie.

Tabel 11: De complete lijst lespakketten

ministerie	formulier ingevuld door ministerie	lespakket	onderwerp	doel
Binnenlandse Zaken	Za- Ja	Alles over de ambulance	het werk van de ambulance (medewerkers)	Vergroten van de bekendheid met de ambulancezorg bij het publiek en vergroten van het respect voor de zorgverleners
Binnenlandse Zaken	Za- Ja	Fight for your rights? .	grondrechten	Jongeren bekend en bewust maken van de betekenis van onze grondrechten
Binnenlandse Zaken	Za- Ja	1-1-2	het alarmnummer 1-1-2	Terugdringen van misbruik van het alarmnummer 1-1-2 door jonge kinderen.
Binnenlandse Zaken	Za- Ja	INBOX	Conflictprocessen en handtering	Vergroting weerbaarheid jongeren en tegenwicht bieden aan intolerantie
Binnenlandse Zaken	Za- Ja	Project Ramp	Veiligheid	Jongeren bewust maken voor grootschalige risico's in de eigen leefomgeving.
Binnenlandse Zaken	Za- Ja	Radicalisering en polarisatie	polarisatie en radicalisering op school	scholen inzicht geven in onderzoeksresultaten op het terrein van polarisatie en radicalisering door deze in schooltermen te beschrijven en concrete handreikingen en handvatten te bieden voor de dagelijkse schoolpraktijk.
Buitenlandse Zaken	Za- Nee	Vrede en veiligheid	vredesmissies	Informeren over vredesmissies zoals die in Afghanistan
Buitenlandse Zaken	Za- Nee	Europa in beweging	Europa	Stimuleren van betrokkenheid bij Europa

ministerie	formulier ingevuld door ministerie	lespakket	onderwerp	doel
Defensie	Ja	spreekbeurtpakket Defensie	het Nederlandse leger	Positieve beeldvorming van het leger bevorderen
Economische Zaken	Ja	Energy Survival	Kennisvergroting duurzame energie en energiebesparing	Stimuleren gedragsverandering energiegebruik in gezinnen met kinderen
Financiën	Ja	Werkblad Prinsjesdag / Finesse	Prinsjesdag, begrotingsbeleid, belastingen	Jongeren informeren over de rijksbegroting, de Miljoenennota en het Belastingplan
Landbouw Natuur & Voedselkwaliteit	Ja	Smaaklessen	voedsel; smaak, gezondheid en herkomst	Vergroten van de kennis en interesse van jongeren in voeding, zodat ze gezondheid en herkomst van voedsel in hun voedselkeuze betrekken.
Landbouw Natuur & Voedselkwaliteit	Ja	Een Wereld door Verschil; genetische diversiteit	Gewassen die als voedsel dienen voor de mens en het behoud en gebruik van de genetische diversiteit bij plantensoorten (groenten, fruit en landbouwgewassen)	Het belang van het behoud en duurzaam gebruik van (genetische) diversiteit
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	Ja	Leerlingenmateriaal Dag van Respect (13 november 2008)	Wat is respect? Respectvol omgaan met je leefomgeving Het bevorderen van 'actief burgerschap'.	Jongeren (en hun ouders) bewust maken van het feit dat Nederlanders mensen zijn met verschillende achtergronden, culturen en gebruiken en hen inspireren om een bijdrage te leveren aan een maatschappij waarin een houding van respect voor mens, natuur, milieu en de samenleving de regel is.
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	Ja	Handreiking homodiscriminatie	Homoseksualiteit en discriminatie	homoseksualiteit bespreekbaar maken en homodiscriminatie tegengaan.
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	Ja	Canonclips	De Canon van Nederland	Ondersteunen van scholen bij het onderwijs over de Canon van Nederland; om het betreffende canonvenster pakkend en aansprekend in te leiden of af te sluiten.

ministerie	formulier ingevuld door ministerie	lespakket	onderwerp	doel
Onderwijs Cultuur & Wetenschap	Ja	Burgerschap, Natuur en Milieueducatie (BNME)	Burgerschap en natuur en milieueducatie	Koppelen van (het kerndoel) burgerschap en milieueducatie.
Volksgezondheid Welzijn & Sport	Nee	lespakketten donor-voorlichting	donorregistratie	werving orgaandonoren
Volksgezondheid Welzijn & Sport	Nee	Donorregistratie van levensbelang	orgaandonatie	stimulering orgaandonatie en donorregistratie
Volksgezondheid Welzijn & Sport	Nee	Ga voor gezond	gezonde levenswijze	Investeren in gezondheid
Volksgezondheid Welzijn & Sport	Ja	Free2choose	WO II gerelateerd aan actuele maatschappelijke thema's. Specifiek: Botsende grondrechten en grenzen van vrijheid.	Kennisoverdracht en bewustwording + leren discussiëren en debatteren (leerlingen)

6 Conclusies

Er zijn vanuit de ministeries 16 lespakketten voor PO en/of VO aangemeld waarvoor geldt dat een (of meerdere) ministerie(s) bij de ontwikkeling ervan betrokken zijn geweest. Daarnaast zijn nog 5 lespakketten langs andere weg (search via internet of aangedragen door een school) gevonden waarvoor eveneens geldt dat een (of meerdere) ministerie(s) bij de ontwikkeling ervan betrokken zijn geweest. Verder zijn nog 3 lespakketten door scholen vermeld waarbij geen ministeriële betrokkenheid kon worden vastgesteld.

Slechts in iets minder dan de helft van de gevallen was het ministerie zelf initiatiefnemer tot de ontwikkeling van het lespakket; in de overige gevallen traden andere organisaties als initiatiefnemer op.

Ministeries die bij geen enkel van de geïdentificeerde lespakketten betrokkenheid hebben, zijn: Algemene Zaken, Justitie en Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De overige 10 ministeries zijn elk wel betrokken geweest bij de ontwikkeling van een (of meerdere) lespakketten. De ministeries van Binnenlandse Zaken en OCW zijn het meest frequent partij geweest bij de ontwikkeling van lespakketten.

Het inwinnen van de benodigde informatie over lespakketten waar ministeries betrokkenheid bij hebben, was een moeizaam proces. Het geïnventariseerde aantal lespakketten kan een onderschatting zijn van het werkelijke aantal lespakketten van het gezochte type. Het gegevensformulier werd lang niet altijd volledig ingevuld, zodat ook over lespakketten die wel door een van de ministeries werden aangemeld, niet altijd alle gevraagde informatie beschikbaar is.

Helaas is de respons op de vragenlijst vanuit de aangeschreven scholen laag (16%). Van de 33 responderende scholen zijn er 18 PO en 15 VO. In geen van beide onderzoeksgroepen is het gewenste aantal van 30 responderende scholen gehaald. Daardoor moeten de bevindingen voor wat de scholen betreft als indicatief worden opgevat en niet als representatief voor de populatie scholen. Een minder gelukkige timing in het jaar (in druk en kort laatste trimester) in combinatie met de algehele werkdruk en enquêtemoetheid zijn daar waarschijnlijk debet aan. Dit zijn belemmerende factoren voor dataverzameling, waar onderzoekers weinig aan kunnen veranderen. De resultaten betreffende het gebruik van de lespakketten zijn daardoor helaas wat minder betrouwbaar.

Voor de 20 voorgelegde lespakketten waarbij van ministeriële betrokkenheid sprake was, zijn, bij elkaar opgeteld, 23 gevallen van gebruik op een school vastgesteld.

Het geringe gebruik van met ministeriële steun ontwikkelde lespakketten valt wellicht toe te schrijven aan onvoldoende ruimte naast de verplichte leerstof. Van de responderende scholen is een minderheid (33%) van mening dat het aanbod aan lespakketten te groot is. Aangezien lespakketten doorgaans op aanvraag worden verstrekt, is van overspoeld raken niet snel sprake. De ontvangst van lespakketten is doorgaans een keuze die de school zelf maakt.

Verder konden de scholen weinig melden over hun eventuele gebruik van andere dan de voorgelegde lespakketten.

Met deze inventarisatie van incidentele lespakketten, gefinancierd door ministeries en grootschalig aan scholen aangeboden of voor hen beschikbaar gesteld is enig zicht op het recente aanbod. Niet gezegd is dat op scholen de wat oudere lespakketten geen dienst meer doen.

De opdracht tot deze inventarisatie gaat wat betreft inhoud van de lespakketten niet verder dan een korte omschrijving van onderwerp en doel; een onderzoek naar eventueel discutabele inhoudsaspecten (zie inleiding) is niet aan de orde.

Literatuur/bronnen

Obbink, H. (2007, 22 augustus 2007). Kijk bewust naar de bron van informatie; lespakketten van ministeries mogen partijdig zijn. *Trouw*.
Vergaderjaar 2007-2008 Aanhangsel van de Handelingen (nummer 11), (2008).